

JOHN UPDIKE

18. 3. 1932

Americký prozaik, básník a esejista John (Hoyer) Updike se narodil 18. března 1932 v Readingu v Pensylvánii. Do svých třinácti let žil v malém městě Shillington ve státě Pensylvánie, odtud se pak s rodiči a prarodiči z matčiny strany přestěhoval na farmu v Plowville, jež byla rodištěm jeho matky Lindy Grace (Hoyerové) Updikové. John Updike zůstal jediným dítětem, láskyplně opečovávaným, protože ho trápilo astma a trochu zadržával v řeči. V letech 1936-1950 studoval Updike na státní škole, kde jeho otec, Wesley Russell Updike, působil jako profesor matematiky. Na podzim roku 1950 získal Updike stipendium na Harvardské univerzitě. Jeho hlavním předmětem byla angličtina, to znamená hlavně literatura. V této době se Updike začal věnovat tvorbě krátkých povídek pro Reading Eagle a současně kreslil a psal také pro univerzitní humoristický magazín Harvard Lampoon. Poté, co v roce 1954 absolvoval s vyznamenáním na Harvardské univerzitě, získal roční stipendium na Ruskinově výtvarné akademii v britském Oxfordu. V letech 1955-1957 působil jako redaktor v časopise The New Yorker, kde vedle recenzí publikoval i své povídky. V dubnu 1957 práci v New Yorkeru opustil, přestěhoval se s rodinou z rodné Pensylvánie do Ipswiche ve státě Massachusetts a začal se věnovat výhradně psaní.

John Updike ve svém životě potkal dvě osudové lásky. Mary E. Penningtonová, studentka umění z univerzity v Radcliffu, se za něj provdala 26. června 1953. Manželé přivedli v příštích sedmi letech na svět čtyři děti – dvě dcery a dva syny: Elizabeth (1955), Davida (1957), Michaela (1959) a Mirandu (1960). Manželství Johna a Mary Updikových přestalo několik krizí, na počátku sedmdesátých let se ale definitivně rozpadlo. Updike pak žil jistou dobu sám v Bostonu. V roce 1977 se podruhé oženil a se svou nynější ženou, Marthou Ruggles Bernhardovou, a jejími třemi syny se přestěhoval do Georgetownu.

John Updike nikdy nebyl světoběžníkem ani dobrodruhem, píše o tom a o těch, které důvěrně znal. Dějištěm většiny jeho raných próz je městečko Olinger, což je Updikův krycí název pro Shillington. Tento Updikovi důvěrně známý prostor zalidňují

postavy, které zrcadlí jedince určující jeho životní zkušenosti a vlastní osobní zážitky, otřesy, konflikty a krize. Moderní americká i světová literatura Johna Updika zná jako jemného i drsného pozorovatele a komentátora mezilidských vztahů vznikajících tím, že se lidé potkávají, milují, rozcházejí se a opět se k sobě vracejí. Updike je sice neúprosným pozorovatelem těchto vztahů, zároveň však milosrdným vypravěčem: se svými postavami raději až příliš trpí, než aby nad nimi zlomil hůl. Jeho úsilí se soustředí vždy k tomu, aby na nejmenší ploše postihl i v nevyjimečné situaci co nejvíc z člověka, z jeho nitra, ze zápasů, které vede sám se sebou i s okolními lidmi.

Důležitým odkazem Updikova díla je také jazyk, který při psaní používá. Z jazyka svých povídek a románů vytváří druhou skutečnost, pevně skloubený most detailů, obrazů a symbolů, jenž vede čtenáře k nečekaným úhlům pohledu. Updike mění jazyk v živé dějiště, kde se odehrává to nejdramatičtější z jeho navenek nedramatických příběhů: zápas o nevyužití možnosti lidského vnímání a myšlení.

Knižně Updike debutoval básnickou sbírkou *Slepice vytesaná ze dřeva a jiná mírná stvoření* (*The Carpentered Hen and Other Thame Creatures*, 1958). Později vydal ještě několik básnických sbírek: *Telefonní sloupy a jiné básně* (*Telephone Poles and Other Poems*, 1963), *Právě uprostřed a jiné básně* (*Midpoint and Other Poems*, 1969), *Z boku na bok* (*Tossing and Turning*, 1977), *Tváří tvář přírodě* (*Facing Nature*, 1985), aj. Česky vyšel výbor *Domácí biograf* (1988).

Současně s první básnickou sbírkou publikoval Updike i svůj románový debut *Trh v chudobinci* (*The Poorhouse Fair*, 1958). Román je symbolickým příběhem o starých lidech, hájících poněkud donkichotsky svou osobní integritu proti omezujícímu „dobře míněnému“ despotismu ředitele chudobince, v němž dožívají.

Zájem čtenářů a přízeň kritiky si Updike získal svým druhým románem *Králíku, utíkej!* (1960). Tento román je první částí volné tetralogie, jejíž následující díly Updike psal vždy zhruba v desetiletých odstupech. Hlavní postavou románové série je Harry „Králík“ Angstorm, bývalý hráč basketbalu, který se střídavými úspěchy a prohrami proplová životem. Román zachycuje osudy a všední život prostých Američanů druhé poloviny 20. století. První kniha tetralogie je vylíčením atmosféry 50. let, druhá část, nazvaná *Králík se vrací* (*Rabbit, Redux*, 1971), zobrazuje bouřlivá 60. léta. Za jeden z Updikových románových vrcholů jsou považovány zbývající dvě části „králíkovské“ tetralogie. V románu *Králík je bohatý* (1981) se z hlavního protagonisty stává usedlý

maloměšťák, který se díky zděděné prodejně automobilů domohl materiálního zabezpečení. Za román Updike získal Pulitzerovu cenu. Stejnou cenu mu vynesla poslední část volné tetralogie: **Králík na odpočinku** (*Rabbit At Rest*, 1991), v níž Harry Angstorm, řečený Králík, v závěru umírá. Updikovi se podařilo vytvořit ve svém románovém cyklu nezjednodušený a neidealizovaný obraz vnějšího i vnitřního světa moderního člověka. K postavě Králíka se pak vrátil ještě v povídkovém dovětku **Vzpomínky na Králíka** (*Rabbit Remembered*), zařazeném do sbírky **Rány lásky** (*Licks of Love*, 2000).

Významnou součástí Updikovy románové tvorby jsou dvě autobiograficky laděné knihy o vztahu rodičů a dětí. První z nich, román **Kentaur** (1963) oceněný americkou Národní knižní cenou (National Book Award for Fiction), je dnes již klasickým dílem americké literatury. Román, který chce být oslavou člověka v jeho velikosti i slabosti, vypráví příběh amerického učitele, svědomitého vychovatele a také obětavého otce. Ten si tváří v tvář smrti klade odvěkou otázkou po smyslu života a nakonec si odpovídá, že smyslem života je život – život jeho syna. Příběh zhuštěný do tří všedních dnů se prolíná s antickým mýtem o bájném moudrém kentaurovi Cheironovi, který prosí bohy, aby byl zbaven bolesti a nesmrtelnosti a mohl zemřít jako prostý a znavený člověk. Obě románové významové roviny se vzájemně prostupují a zrcadlí v jednotlivých motivech. Jestliže román **Kentaur** je poetickým obrazem o vztahu syna k otci, román **O farmě** (1965), který na **Kentaura** navazuje, je komorním příběhem vztahu dospělého syna k matce.

V řadě románů, stejně jako v desítkách povídek, se Updike upřímně a otevřeně zabývá mikrosvětlem manželských či mileneckých vztahů. Skandální pověst kvůli otevřenému, byť umělecky nesmírně vyzrálému zobrazení sexuálních vztahů si získal román **Dvojice** (1968), z něhož se stal národní bestseller. Problémem manželské nevěry a rozvodu se autor zabývá i v čtenářsky vděčném románu **Chceš si mě vzít?** (1976). Čtyři hlavní hrdinové této knihy nejsou nezodpovědní, jsou spíše lidsky slabí a zmatení potřebou obyčejného lidského štěstí, kterého se sobecky domáhají na úkor druhých.

Updike ve své tvorbě dokázal s neobyčejnou jazykovou a kompoziční vynalézavostí propojit tradici realistického románu s postupy modernistické prózy, což mu vyneslo označení „experimentální realista“. Příkladem je zmíněný román **Kentaur**, kde spojil příběh všedního dne s průhledy do řecké mytologie. Updikovi se to zdařilo

také v románu *Převrat* (*The Coup*, 1978), jehož děj je zasazen do smyšleného moderního státu Kush v Etiopii a vypráví příběh despotického kushského diktátora Colonelu Felixe Ellelloua, jenž se snaží vytvořit marxisticko-islámský stát. Kompozičně velmi zajímavý je též román *Čarodějky z Eastwicku* (1984), protifeministický traktát, známý i z úspěšného filmového zpracování.

Jinou kompoziční strategii využil Updike v satirických románech, které tvoří trilogii označovanou jako „Scarlet Letter Trilogy“. Román *Měsíc samá neděle* (*A Month of Sundays*, 1975) je zpovědi hříšného faráře ve formě dopisů. V románu *Rogerova verze* (*Roger's Version*, 1986) autor paroduje „počítačový jazyk“ a zpracovávání textů počítači vůbec. Poslední část volné trilogie nese název *S.* (*S.*, 1988).

V 90. letech vydal Updike trojici románů: *Paměti Fordovy vlády* (*Memories of the Ford Administration*, 1992), *Brazílie* (*Brazil*, 1994) a *Ke konci času* (*Toward the End of Time*, 1997). V roce 2000 následoval román *Gertruda a Claudius* (2000), v němž spisovatel poutavě vykresluje příběh Shakespearových postav, jenž předcházela tragickému ději zachycenému v dramatu Hamlet. Další Updikův román, *Hledej mou tvář* (*Seek my Face*, 2003), je fiktivní knihou vzpomínek devětasedmdesátileté malířky Hope Chafetzové, jež reflektuje americké umění a osobní vztahy s řadou malířů druhé poloviny 20. století.

V roce 2004 publikoval Updike svůj 21. román *Vesnice* (*Villages*, 2004), mapující život románového hrdiny, Owena Mackenzieho, od jeho narození do stáří. Zatím poslední Updikův román *Terorista* (*Terrorist*, 2006) se odehrává v továrním městě ve státě New Jersey. Město kdysi bývalo místem odhodlaných bílých přistěhovalců z východní Evropy a neslo hrdý název New Prospect. Dnes je tak zchátralé, že „*ti, kdož bydlí ve středu města, jsou víceméně hnědí ve všech odstínech*“. Tato barva, jako metafora nespokojenosti, je ústředním motivem knihy a Updike s jejími tóny a odstíny uváženě pracuje.

Neopominutelnou součástí Updikovy prózy tvoří povídky. Autor jich napsal bezmála dvě stovky a pravidelně se objevovaly v antologiích *Best American Short Stories* a *O. Henry Prize Stories*. Updike ve svých povídkách sleduje člověka v rozmanitých podmínkách osobních i společenských a v citlivém odhalování lidského nitra vidí hlavní smysl a cíl své literární tvorby. Postavám jeho povídek jde vždy o kontakt, o vztah k ostatním, protože je třeba především vědět, jaký smysl má lidská

existence. Z povídkových sbírek lze uvést například soubory *Tytěž dveře* (*The Same Door*, 1959), *Holubí pířka* (*Pigeon Feathers*, 1962), *Olingerské povídky* (*Olinger Stories*, 1964), *Hudební škola* (*The Music School*, 1966), *Muzea a ženy a další povídky* (*Museums and Women*, 1972), *Problémy a další povídky* (*Problems and Other Stories*, 1979), *Taková dálka: Povídky o Mapleových* (*To Far To Go: The Maples Stories*, 1979; představen v českém výboru *Milenci a manželé*, 1985), *Důvěřuj mi* (*Trust Me*, 1987), *Po životě a další povídky* (*The Afterlife and Other Short Stories*, 1994) a další.

Autobiografický nádech, byť se značnou dávkou sarkasmu, má soubor povídek o židovském spisovateli Bechovi: *Kniha o Bechovi* (*Bech: a Book*, 1970), *Znovu Bech* (*Bech is Back*, 1982), z návštěvy Československa čerpal Updike inspiraci k povídce *Bech co Čech* (1987), a posledním příběhem o Bechovi je povídka *Bech v Zálivu* (*Bech at Bay: A Quasi-Novel*, 1997). Povídky satirizují nafoukaný newyorský literární svět - někteří jeho příslušníci často velmi neomaleně odmítali či bagatelizovali výsledky Updikovy tvorby. V roce 2001 vyšel v Americe kompletní výbor povídek o Bechovi pod názvem *The Complete Henry Bech* (2001).

John Updike je také autorem sbírek esejů a recenzí, mimo jiné i knih pro děti: *Vybrané prózy* (*Assorted Prose*, 1965, soubor esejů a recenzí), *Kalendář dítěte* (*A Child's Calendar*, 1965, kniha pro děti), *Posbírané články* (*Picked-up Pieces*, 1975, eseje), *Pohledy: Eseje o umění* (*Just Looking: Essays on Art*, 1989, eseje), *Zvláštní práce* (*Odd Jobs*, 1991, eseje), *Humor ve fikci* (*Humor in Fiction*, 2001, esej).

John Updike, jeden z nejvýznamnějších amerických prozaiků, podal ve svém bohatém literárním díle kompaktní a neobyčejně přesvědčivé svědectví o americké společnosti druhé poloviny 20. století. Jeho knihy mu vynesly nejen nevšední přízeň čtenářů, ale i nejvýznamnější americké literární ceny. Kromě Pulitzerovy ceny a Národní ceny za literaturu získal Updike řadu dalších literárních cen. Americký prezident Johnu Updikovi v roce 1989 propůjčil i jedno z nejvyšších amerických vyznamenání, Národní medaili za umění (National Medal of Arts).